

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

на тему: «Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання»

Виконала:
студентка VI курсу, 61 групи
напряму підготовки 8.01010201
Початкова освіта
денної форми навчання
Михаляк Тетяна Юріївна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
Ковальчук Валентина Антонівна

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри «Педагогіка і
андрагогіка» Житомирського ОІППО
Орлова Ольга Анатоліївна

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри: доктор педагогічних наук, професор Антонова Олена Євгенівна

_____
(підпис)
« ____ » _____ 2015 року

Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	6
1.1. Формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності як педагогічна проблема.....	6
1.2. Роль читання у початкових класах.....	21
1.3. Психолого-педагогічні особливості молодшого школяра.....	27
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ	41
2.1. Педагогічні умови формування позитивної мотивації.....	41
2.2. Форми і методи формування позитивної мотивації.....	49
2.3. Результати експериментальної роботи.....	57
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мотивація у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості.

У Національній доктрині розвитку освіти особлива увага звертається на формування світогляду, розвитку творчих здібностей, читацьких умінь та навичок учнів з метою самореалізації особистості.

Зауважимо, що мотиваційний компонент є одним з найважливіших елементів будь-якого навчально-виховного процесу при вивченні школярами різних навчальних предметів, і особливо у початковій школі.

Психологічні дослідження використання різноманітних засобів мотивації проводились багатьма вченими, зокрема Л. В. Занковим, І. М. Соловйовим, Ж. І. Шиф, Б. І. Пінським, Г. М. Дульньовим, В. Г. Петровою, М. М. Нудельманом, М. П. Феофановим та ін. У педагогіці проблемі формування позитивної мотивації школярів до навчання великого значення надавав ще К. Д. Ушинський. Пізніше цю проблему вивчали такі педагоги як В. І. Лозова, Г. В. Троцко, Г. І. Щукіна та ін.

Сьогодні педагоги відмічають значне зниження інтересу і низьку мотивацію учнів до читання. Це спостерігається вже і у учнів початкової школи. Формування мотивації до читання є важливим чинником успішного вирішення завдань гуманітарної освіти, спрямованої на загальне піднесення духовності, виховання української ментальності, любові до читання. Міцне підґрунтя для реалізації цих освітніх завдань закладається у початковій ланці освіти. Багаторічний досвід роботи над проблемою формування в учнів початкової школи читацької діяльності спонукає нас ще і ще раз повертатися до настанов і орієнтації сучасного вчителя, який прагне успішно навчати сьогоднішніх молодших школярів роботи з дитячою книжкою, уміло організовувати заняття з нею, вчити дитину вчитися. Саме тому ми ставимо за мету розкрити можливість підвищення рівня мотивації в учнів початкових класів на уроках читання.

Тому виникає потреба й необхідність дослідження обраної нами проблеми, вирішення якої є важливою умовою літературної освіти й естетичного розвитку учнів.

Об'єкт дослідження: організація навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи на уроках читання.

Предмет дослідження: форми, методи позитивної мотивації молодших школярів на уроках читання.

Мета: обґрунтувати та розробити методи формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи на уроках читання.

Гіпотеза дослідження: формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання буде ефективним за таких умов:

- врахування вікових особливостей учнів початкової школи;
- створення цілісної системи навчальної роботи з формування позитивної мотивації;
- вчитель оволодіє системою методичних прийомів;
- використання на уроках інтерактивних завдань та використання методу театралізації.

Завдання дослідження:

- проаналізувати проблему формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності;
- дослідити педагогічні умови формування позитивної мотивації;
- на основі узагальнення існуючого досвіду розробити методи формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання;
- експериментально перевірити ефективність запропонованих методів.

Методи та організація дослідження:

а) теоретичні: вивчення та аналіз психолого – педагогічної літератури з проблеми формування в учнів початкової школи позитивної мотивації, шкільних програм і підручників;

б) емпіричні: спостереження за навчально – виховним процесом, експериментальне дослідження;

в) статистичні: кількісний і якісний аналізи одержаних експериментальних даних.

Експериментальна база. Дослідження проводилось в Мар'янівській ЗОШ І-ІІІ ступенів Баранівського району Житомирської області протягом 2014-2015 р. ; вибірка становила 40 учнів.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в укладенні методів, спрямованих на формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання.

Публікації. Результати дослідження були опубліковані у науковій статті, яка увійшла до збірника наукових праць магістрів Житомирського державного університету 2015 року.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Одним із завдань, що ставляться перед сучасною школою є формування творчої, активної особистості, підготовленої життєдіяльності. Уміння і навички, які формуються на уроках читання, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, сприяють саморозвитку і самовираженню особистості дитини.

Результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. На основі здійсненого історико-педагогічного аналізу виявлено, що досліджувана проблема привертала увагу багатьох педагогів і психологів розглядалася у контексті змін у суспільстві, системі освіти в цілому та початковій освіті зокрема.

Визначено, що інтерес, зокрема, пізнавальний, являє собою своєрідний показник ставлення суспільства до особистості. Обґрунтовано, що активні пізнавальні інтереси учнів повинні стати основою навчально-виховного процесу сучасної школи.

2. Проаналізовано вікові особливості учнів початкових класів у контексті досліджуваної проблеми, зокрема, визначено особливості розвитку мотивації до навчання, пізнавальної та емоційно-вольової сфери молодших школярів. Впродовж молодшого шкільного віку спостерігається певна динаміка ставлення дітей до навчання.

З'ясовано, що цей вік багатий прихованими можливостями розвитку і є сприятливим для формування мотивації до навчання, пізнавальних інтересів.

3. Представимо сутнісну характеристику основних понять дослідження («мотивація», «позитивна мотивація», «навчально-пізнавальна діяльність»).

Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації навчально – виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації у учнів до навчально – пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання,

постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції.

Мотивація навчальної діяльності складається із сукупності певних мотивів. Мотив навчання (від фр. *motif* – рухаю) – внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність. Мотив навчально-пізнавальної діяльності – це потреба учня досягти високого результату в навчанні.

Особливої уваги заслуговує питання про пізнавальні інтереси. Сталі пізнавальні інтереси забезпечують активну діяльність школярів, тому що в процесі навчання пізнавальні інтереси вступає у протиріччя з тим запасом знань, яким володіє учень. Це і викликає в індивіда внутрішню потребу задовольнити інтерес шляхом пізнавальної діяльності. Створити у навчанні умови, які сприяли б формуванню у школярів пізнавальних інтересів – це шлях, передумова підвищення якості навчання, якості всебічного розвитку особистості.

4. На основі аналізу результатів проведеної діагностики встановлено про нерівномірний розвиток пізнавальних інтересів учнів початкових класів, їх недостатню стійкість і усвідомленість.

Представлено практичні шляхи формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання.

Сучасна шкільна практика вимагає вдосконалення методики та методичного забезпечення формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроках читання в початковій школі.

Тому виникає потреба й необхідність дослідження обраної нами проблеми, вирішення якої є важливою умовою літературної освіти й естетичного розвитку учнів.

Таким чином, можна зробити висновки, а саме:

1. На сучасному етапі роботи школи в основу педагогічної практики кожного вчителя слід покласти, насамперед, творчий підхід.

2. Слід пам'ятати, що новації - це не самоціль: вони мусять бути педагогічно виправданими та відповідати основним вимогам навчання і виховання.

3. На уроці слід досягти органічного поєднання ігрової і навчальної форм діяльності.

4. Нетрадиційні заняття дозволяють урізноманітнювати форми і методи роботи на уроці, позбавлятися шаблонів, виховувати творчу особистість учня, розширюють функції вчителя, дають можливість враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальність кожного учня.

5. Використання нетрадиційних форм навчання сприяє формуванню пізнавальних інтересів учнів, діти безпосередньо беруть участь у педагогічному процесі, результатом якого є оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

6. Уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи, використання вчителем таких занять у певній системі та досконале володіння методикою їх проведення забезпечують високу ефективність сучасних уроків. Керуючись закликом відомого педагога Шалва Амонашвілі «Учителю, будь сонцем, яке випромінює людське тепло, будь ґрунтом, збагаченим ферментами людських почуттів і сій знання не тільки в пам'яті та свідомості своїх учнів, а й у душах і серцях», у своїй педагогічній діяльності, використовую такі форми і методи навчання: різноманітні форми уроків: урок — гра, урок — змагання, урок — казка, урок — екскурсія, урок - вікторина, урок - огляд знань, урок - залік, урок - свято, театралізований урок та інші види нестандартних форм занять.

прийоми складання казок, загадок, віршів.

прийоми какографії (навмисно помилкове письмо, читання, обчислення, що.. використовую з метою пошуку і виправлення помилок.).використання

різноманітного ігрового матеріалу, казкових сюжетів, героїв казок;

пошукові завдання, проблемні запитання, самостійні роботи обов'язково містять елементи творчості;

диференційоване навчання, робота в парах, робота у групах, індивідуальний добір завдань.

Враховуючи вимоги до сучасного уроку, будує хід занять так, щоб жоден урок не обходився без вправ творчого характеру, без завдань для розвитку логічного мислення, розвитку зв'язного мовлення, розвитку вміння користуватися довідковою літературою, для розвитку фантазії, уяви, спонукаю до мрій. Планую навчальний процес таким чином, щоб учні могли висловлювати власні думки про прочитане, побачене, почуте, зроблене.

Представлено практичний матеріал щодо застосування нестандартних форм організації навчання молодших школярів з досвіду роботи вчителів початкових класів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении: Учеб. Пособие / Под ред. Г. И. Щукиной. – М.: Просвещение 1984. – 176 с.
2. Актуальные проблемы методики обучения чтению в начальных классах. Под ред. М. С. Васильевой, М. И. Омороковой, Н. Н. Светловской М., «Педагогика», 1977 – 216 с.
3. Амонашвілі Ш. Пізнавальні можливості дитини. //Завуч. – 2001.- № 28 (жовтень).- С. 11- 12.
4. Амонашвили Ш. А. В школу – с шести лет. – М., 1986.
5. Амонашвили Ш . А. Здравствуйте, дети! – М., 1987.
6. Аникеева Н. П. Воспитание игрой. – М., 1987.
7. Бабанский Ю. К. Как оптимизировать процесс обучения М., «Знание», 1977. – 256 с.
8. Бабанский Ю. К., Поташник М. М. Оптимизация педагогического процесса: - 2-е изд. перераб и доп. К., Рад. шк., 1984. – 287 с.
9. Бадмаєва Н. Ц. Вплив мотиваційного чинника на розвиток розумових здібностей: Монографія. – Улан-Уде, 2004. – С. 151.
10. Баєв Б. Ф. Психологія навчання. – К.: Радянська школа, 1972. – 136 с.
11. Беляев О. , Скуратвський Л. , Симоненкова Л. , Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. - № 1. – С. 16-19.
12. Бондаревский В. Б. Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию. М., 1988.
13. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – К.: Наук. Думка, 1989. – 200 с.
14. Ватаманюк Г. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів.

- //Початкова школа. – 2008. - № 6. – С. 40-44. 6. Буркова Л. Технології в освіті.
// Рідна школа. – 2001. - № 2.
15. Возрастная и педагогическая психология: Учебник для студентов пед. Ин-тов/ В. В. Давыдов, Т. В. Драгунова, Л. Б. Ительсон и др.; Под ред. А. В. Петровского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1979. – 288 с.
16. Горошкова В. В. Влияние интереса к художественной деятельности на совершенствование учения. – ЛГПИ, 1981.
17. Губенко А. В. Как помочь ребенку полюбить школу /А. В. Губенко // Обдарована дитина. – 2005. - №8. – С. 56-59.
18. Дараган Т. Роль учителя у формуванні позитивного ставлення учнів до навчання / Т. Дараган // Початкова школа. – 2010. - №4. – С. 69-70.
19. Дзюбко Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик / Людмила Дзюбко, Людмила Гриценко. – К.: Шк. світ, 2011. – 128 с.
20. Дзюбко Л. В. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. В. Дзюбко, Л. І. Гриценко // Психодіагностика: Зб. Наук. Праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державн. Пед. Ун-тет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. – Вип. 4. – 256 с. – С. 33-43.
21. Дзюбко Л. В. Особливості наступності розвитку мотивації у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку // Розвиток особистісної активності. Теоретичні аспекти / За ред. Максименка С. Д. – К.: Міленіум, 2005. – 202 с. – С. 32-45.
22. Долінговська К. Розвиток пізнавальних інтересів учнів 4 класу під час самостійного читання / К. Долінговська; І Віскушенко // Початкова школа. – 2012. - №2. – С. 8-10.
23. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К., 1995. – 120 с.
24. Елфимова Н. В. Диагностика и коррекция учения у младших школьников. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – С. 30-77.

25. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. М., Знание, 1974.
26. Жеронкіна О. Є. Шляхи активізації пізнавальної діяльності молодших школярів із ЗПР [Електроний ресурс] – Режим доступ до статті: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/shlyakhi-aktivizatsiyi-piznavalnoyi-diyalnosti-mol.html>
27. Жила В. Допомагає інноватика, або як підвищити мотивацію учнів до навчання/ В.Жила // Початкова школа. – 2013. №10. – С. 50-51
28. Журкин А. А. О предпосылках формирования у младших подростков интереса к художественно-оформительской деятельности. – В сб.: Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. ЛГПИ, 1981
29. Занюк С. С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
30. Индивидуальные варианты развития младших школьников/ Под ред. Л. В. Занкова и М. В. Зверевой. М., Педагогика, 1973.
31. Ібряшкін Н. Формування у дитини позитивного ставлення до навчання / Н. Ібряшкін // Початкова школа. – 2010. - №5. – С. 55-56
32. Ілляшенко Т. Корекційна спрямованість початкового навчання в спеціальній школі-інтернаті інтенсивної педагогічної корекції. – Київ.1994.
33. Калошин В. Як розвивати інтерес дитини?/ В. Колошин // Початкова школа. – 2012. - №7. – С. 60
34. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2000. – 272 с.
35. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 280 с.
36. Коломинський Я. Л., Панько Е. А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста: Кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.
37. Колпакова О. Удосконалення навичок читання / О. Колпакова // Методичний порадник. – 2014. - №6. – С. 39

38. Корольчук М. С. Психодіагностика: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
39. Коротяєв Б. І. Методи навчально-пізнавальної діяльності учнів. К. , Рад. школа; 1971. – 176 с.
40. Кузьма М. І. Основи психодіагностики пізнавального розвитку учнів молодших класів: Метод. Посібн. / М. І. Кузьма, М. І. Талапканич, В. В. Хименець. – Ужгород, 1994.
41. Кузьміна Н. Проблема підвищення рівня мотивації на уроках читання в умовах шкіл з поглибленням вивчення української мови / Н. Кузьміна, Т. Коршун // Початкова школа. – 2007. - №3. – С. 26-27
42. Лозєва В. І. Пізнавальна активність школярів: навч. посіб. Харків: Основа, 1990.
43. Макаренко А. С. Книга для родителей / А. С. Макаренко. – К. : Рад. шк., 1987. – 384 с.
44. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: Кн. Для учителя / А. К. Маркова , Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
45. Марциновская Т. Д. Диагностика психического развития детей. Пособие по практ. Психологии. – М. : ЛИНКА-ПРЕСС, 1998. – С. 67-68.
46. Мар'яненко Л. Формування пізнавальної діяльності в молодшх школярів / за ред. Л. Мар'яненко. – К.: Редакція загальнопед. газет, 2014.- 128 с.
47. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001
48. Олійник Г. А. Виразне читання в початкових класах: Посібник для учителів. – К.: Рад. Школа, 1979. – 136 с
49. Патирко Т. Особливості зовнішньої та внутрішньої мотивації учіння дітей при зміні соціальної ситуації розвитку // Наступність і перспективність у навчанні і вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. – Переяслав-Хмельницький, 2000. – С. 30-33.

50. Подготовка детей к школе в семье. Под ред. Т. А. Марковой, Ф. А. Сохина. М., «Педагогика», 1976. – 192 с.
51. Пророк Н. В. О некоторых психологических механизмах формирования мотивов младших школьников // Проблемы развивающего обучения. М-ли I та II Міжнародної конференції. – К., 1997. – С. 406-412.
52. Пророк Н. В. Стрoение мотивации учения и способы ее изучения // Изучение учителем психического развития шестилетних учащихся: методические рекомендации / Под ред. С. Д. Максименко. – К., 1984. – С. 17-29
53. Психологічний довідник учителя. В 4 кн. / Упоряд.: В. Андрієвська. За заг. ред. С. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Кн. 2. – 112 с. – (Психол. інструментарій).
54. Психологія / За ред. Г. С. Костюка. - К, 1968. - С. 424.
55. П'ятницька В.В. Читання в радість / В. В. П'ятницька// Обдарована дитина. – 2011. - №7. С. 11-15
56. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. И. Розум. – СПб. : Питер, 2002. – 432 с. – (Серия «Учебник нового века»)
57. Рубинштейн С. Л. Деятельность. Задачи и мотивы деятельности [Электроний ресурс] // Основы общей психологии. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с. – Режим доступа до статті: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/txt28.htm>
58. Скрипченко Н. Ф. Читання в другому класі: Посібник для вчителів. – 2-ге вид., змін. – К.: Рад. школа, 1981. – 160 с.
59. Степанишин Б. І. Як донести до учнів багатство, красу і велич рідної мови // Дивослово. - №7. – 1996. – С. 51.
60. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1978. – 263 с.
61. Тальзина Н. Ф. Формирование познавательной деятельности учащихся. – М.: Знание, 1983. – 96 с.
62. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностика: Навч посібн. – К.: Главник, 2006. – 144 с. – (Серія «Психологічний інструментарій»).

63. Ткачук Г. Методичні настанови учителю щодо формування дитини-читача / Г. Ткачук // Шкільна бібліотека: бібліотекар, методики, практика досвіду роботи. – 2008. - №2. – С. 11-13.

64. Ткачук Г. Уроки літературного читання за творами Лесі Українки як засіб формування читацької самостійності / Г. Ткачук // Початкова освіта. – 2011. - №2. – С. 20-25.

65. Талызина Н. Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников: Кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 175 с.

66. Федосюк Т. Формування навички свідомого читання / Т. Федосюк // Початкова освіта. – 2014. - №1. – С. 47

67. Френс Поль, Жан Пиаже. Экспериментальная психология. М., 1975. – С. 37

68. Хохліна О. Корекційно-розвивальна робота в системі загальної освіти. //Дефектологія. – 2000. - № 2.

69. Чекіна О. Ю. Нестандартні форми проведення уроку //Початкова освіта. -2003. - М5,- с. 2 -13.

70. Шамова Т. І. Активізація учіння школярів. – М. : Знання.1969. – С. 58.

71. Шамова Т. И. Активизация учения школьника. М., 1982.

72. Шаров Ю. В. Формирование духовных потребностей советских школьников как социально-педагогическая проблема. М., 1971. С. 33.

73. Швалб Ю. М. Діагностика сформованості учбової діяльності молодших школярів // Діагностика особистості молодшого школяра: методичні матеріали для шкільного психолога / За ред. Панка В. Г. – К.: Інститут психології АПН України, Республіканський науково-метод. Центр психологічної служби в системі освіти, 1992. – Вип. 1.- 84 с. – С. 29-38.

74. Шевченко Н. О. Особистість молодшого школяра. – К.: Главник, 2008. – 28 с. – (Серія «Психологічний інструментарій»)

75. Щукина Г. И. Роль деятельности в учебном процессе. М., 1989.

76. Явоненко М. В. Діагностика готовності до літературно-творчої діяльності молодших школярів / М. В. Явоненко // Обдарована дитина. 2005. - №1. – С. 17- 26.